

BAK Klára *
A nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülése a 2013. évi V. törvény
szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseiben

Bevezető gondolatok

A szövetkezeti jogot napjainkig alapvetően meghatározó, a szövetkezet sajátos gazdasági lényegét,¹ illetve közösséget egyedi módon építő és formáló természetét megjelenítő szabályok az 1844-ben, Rochdale-ben alapított, első mai értelemben vett szövetkezet alapszabályából eredeteztethetők.² A Rochdale-i szövetkezet alapszabályában kifejezetten a kis tőkével rendelkező piaci szereplők társadalmi-gazdasági sajátosságait figyelembe vevő rendezőelvek kerültek rögzítésre, melyek hatékonná, alkalmassá tették a szövetkezetet arra, hogy e konkrét társadalmi réteg számára gazdasági előmenetelt, valamint társadalmi felzárkózást biztosítson. Az általa elért eredmények hatására a Rochdale-i szövetkezet alapszabályára az egyes európai és Európán túli államok szövetkezeti jogalkotói mintaként tekintettek és tekintenek a XIX. század közepétől napjainkig a szövetkezeti szabályozások kimunkálásánál.³ A XX.

* dr. jur., egyetemi tanársegéd, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjogi Tanszék, e-mail: bak.klara@ajk.elte.hu

¹ A szövetkezet gazdasági lényegének elemzésére ld. Nagy Ferenc: *A szövetkezetek alapelve* című Akadémiai székfoglaló értekezés, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1906, 14., Kuncz Ödön: A Rochdale-i elvek és a szövetkezet jogi fogalmának körülírása, in: *Küzdelem a gazdasági jogért*, Dr. Kuncz Ödön Összegyűjtött kisebb dolgozatai, II. kötet, Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1941, 439-449; Veres József: A szövetkezet jogi minősítése, *Acta Juridica et Politica*, Tomus LVIII, Fasciculus 40, Szeged, 2000; Bezdán Anikó: A szövetkezetek jogi rendezésének alkotmányos alapja, in: Trócsányi László (szerk.): *Dikaioság logosz*, Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2012, 189-196; Prugberger Tamás: A szövetkezeti társaság állami elismerésének és támogatásának problematikus pontjai a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége és az Európai Unió szemlélete szerint, *Publicationes Universitatis Miskolcensis Series Juridica et Politica*, 2007/25, 683-706.

² A Rochdale-i szövetkezeti hagyományok feldolgozása körében ld. George Jacob Holyoake: *The History of Co-Operation*, Bibliolife kiadó által újra kiadva, az eredeti kiadás: T. Fisher Unwin 1, Adelphi Terrace, 1906; Kuncz 1941, 414.-449.; A jelenkori elemzők munkái közül ld: Réti Mária: Az európai szövetkezeti szabályozás fejlődéstörténetéről, *Szövetkezés*, 2012/1-2., 9-33.; valamint Johnston Birchall: *The international co-operative movement*, Manchester and New York, Manchester University Press, 1997, 3-11.; Johnston Birchall: *Rediscovering the cooperative advantage*, Poverty reduction through self-help, Geneva, Cooperative Branch, International Labour Office, 2003, 5. In: [http://www.acdivocacoopex.org/acdivoca/CoopLib.nsf/dfafe3e324466c3785256d96004f15a8/e23f0c803fc6060485256ef400575ed8/\\$FILE/Rediscovering%20the%20Cooperative%20Advantage.pdf](http://www.acdivocacoopex.org/acdivoca/CoopLib.nsf/dfafe3e324466c3785256d96004f15a8/e23f0c803fc6060485256ef400575ed8/$FILE/Rediscovering%20the%20Cooperative%20Advantage.pdf) (2014.03.12).

³ A hatályos szabályozások közül példaként említhetjük a német („*Gesetz betreffend die Erwerbs- und – Wirtschaftsgenossenschaften*”), az osztrák („*Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften*”), a francia („*Loi n° 47-1775 du 10 septembre 1947 portant statut de la coopération*”), a finn szövetkezeti törvényt (421/2013 „*Osuuskauntalaki*”) <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130421>), a magyar „*Polgári Törvénykönyvről*” szóló 2013. V. törvény szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseit, a svájci Polgári Törvénykönyv

század elejétől ezt a tendenciát erősítette a Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének⁴ (a továbbiakban: SZNSZ) Rochdale-i hagyományokat⁵ kiindulópontnak tekintő jogegységesítő tevékenysége is. A jogharmonizációs törekvés – a szövetkezetek érdekeinek érvényesítése, valamint a szövetkezet, mint társas vállalkozási forma népszerűsítése mellett – a szervezet alapvető célkitűzéseiként szerepel megalapulásától napjainkig. A harmonizáció célja az, hogy a szövetkezeti szabályozások világviszonylatban a szövetkezet sajátos jellemvonását biztosító szabályozási tartalommal kerüljenek rögzítésre.

Első konkrét mérföldkönek⁶ az SZNSZ jogegységesítő tevékenysége körében az 1930-as év jelölhető meg, amikor a bécsi kongresszus döntése alapján az SZNSZ központi választmányának egy bizottságot kellett létrehoznia két, egymással szorosan összefüggő munka elvégzésére. A bizottság azt a feladatot kapta, hogy egyrészt vizsgálja meg, miként érvényesülnek a Rochdale-i elvek az egyes államok szövetkezeti szabályozásaiban, másrészt a vizsgálat alapján állítsa össze az érvényes és hatályos rendezőelvek felsorolását. A bizottság négy éves kutatómunkát követően 'Rochdale-i elvek' megnevezéssel tíz, zsinórmértékül szolgáló elvet⁷ határozott meg, közülük hetet felvett elvként, hármat pedig fel nem vett elvként megjelölve. A rögzített nemzetközi szövetkezeti alapelveket tekintve az SZNSZ azt az álláspontot fogalmazta meg ajánlás jelleggel, hogy valódi szövetkezetnek kifejezetten a nemzetközi szövetkezeti alapelvek mentén működő szövetkezetek minősülnek. A gazdasági, valamint azzal szorosan összefüggő társadalmi és egyúttal szellemiségi változások hatására a XX. század végére szükségessé vált a Rochdale-i taxáció felülvizsgálata. A felülvizsgálat eredményeképpen az SZNSZ 1995. szeptember 22-én 'A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása a szövetkezeti identitásról A szövetkezés nemzetközi alapelvei'⁸ (a továbbiakban: Manchesteri Állásfoglalás vagy Manchesteri dokumentum) címmel bocsátotta ki azt a

(„*Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907*”) szövetkezetekre vonatkozó rendelkezéseit. A német, az osztrák és a francia szövetkezeti szabályozás elemzésére lásd bővebben: Réti Mária: Über die wirtschaftlichen, gesellschaftlichen, und ideologischen Fundamente der ungarischen und einigen internationalen Genossenschaftsregelungen, über die Merkmale und die Bewertung dieser Regelungen, *Annales Universitatis Scientiarum Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae – Sectio Iuridica*, 2010, Tomus LI, 281-308.

⁴ A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetsége (angol elnevezése: International Cooperative Alliance, rövidítve ICA) 1895-ben, londoni székhellyel megalapult, jelenleg hozzávetőlegesen 1 milliárd tagot számláló nemzetközi szervezet. Az SZNSZ honlapjára In: <http://ica.coop/> (2014. 03.11).

⁵ Kuncz 1941.

⁶ Az SZNSZ tevékenységére ld. Kuncz 1941; Réti Mária: *Szövetkezeti jog*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2010, 85-98.

⁷ Rochdale-i elvekként a bizottság a következő nemzetközi szövetkezeti alapelveket rögzítette a felvett elvek körében: 1. a nyitott tagság; 2. a demokratikus igazgatás; 3. a visszatérítés a vásárlás arányában; 4. a korlátozott tőkekamat; 5. a készpénzre eladás; 6. a szövetkezeti továbbképzés előmozdításának; 7. a politikai és vallási semlegesség elvét. A fel nem vett elvek körébe pedig a következők kerültek: 1. a nem tagoknak árusítás tilalma; 2. az önkéntes szövetkezés alapelve; 3. és a piaci áron történő árusítás elve. Az elvek elemzésére lásd részletesen: Kuncz 1941, 439-449.

⁸ A dokumentum eredeti, angol nyelvű elnevezése: „*Statement on the Co-operative Identity*”, a Manchesteri Állásfoglalás megtalálható az SZNSZ honlapján eredeti angol nyelven: <http://ica.coop/> (2014.03.11), a magyar nyelvű változatra lásd: A Szövetkezetek Nemzetközi Szövetségének Állásfoglalása a szövetkezeti identitásról, *Szövetkezés*, 1995/2, 77-78.

nemzetközi dokumentumot, mely a jelenleg hatályos ajánlást tartalmazza a szövetkezetet átható egyedi működési rendezőelvek tekintetében. A dokumentumban meghatározott nemzetközi szövetkezeti alapelvek⁹ a következők: (1.) Önkéntes és nyitott tagság elve; (2.) Demokratikus tagi ellenőrzés elve; (3.) Tagok gazdasági részvételének elve; (4.) Autonómia és függetlenség elve; (5.) Oktatás, képzés, tájékoztatás elve; (6.) Szövetkezetek közötti együttműködés elve; (7.) Közösségi felelősség elve.¹⁰

Szükséges e körben még azt a kiegészítést megtenni, hogy az SZNSZ a Manchesteri Állásfoglalásban a szövetkezeti alapelveken túl ugyancsak ajánlás jelleggel rögzített egy szövetkezeti definíciót¹¹ is, valamint meghatározta a szövetkezetek számára azokat a képviselendő és betartandó értékeket,¹² melyeket működésük során ajánlott érvényre juttatniuk. A Manchesteri Állásfoglalásban rögzített nemzetközi szövetkezeti alapelvek, a megfogalmazott szövetkezeti definíció és értékek, ahogy korábban a Rochdale-i taxáció, mind a szövetkezeti jogalkotás, mind a gyakorlat számára iránymutatásként szolgálnak annak érdekében, hogy a szövetkezet sajátos gazdasági lényege, különös, kettős célkitűzéssel rendelkező működési tartalma jogszabályi szinten, de a gyakorlatban is torzulásmentes maradjon, megőrizve a Rochdale-i hagyományokat.

Jelen elemzés tárgya megvizsgálni, hogy a szövetkezetet érintő, hatályba lépett új szabályozás, konkrétan a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) szövetkezetekre vonatkozó rendelkezései a magyar szövetkezeti jogalkotási hagyományokat követve, illetve azokra is figyelemmel, miként juttatják érvényre az SZNSZ Manchesteri dokumentumában foglaltakat. Hangsúlyozottan megjegyezzük, hogy az elemzés során, az összehasonlító jogi vizsgálat körében a 2006. évi X. törvény, másként jelölve Sztv. vagy korábbi szövetkezeti törvény alatt a törvény 2014. március 14. napjáig hatályban volt változatát értjük.

1. A hatályos magyar szövetkezeti jog felépítéséről

A szövetkezetekre irányadó hatályos magyar joganyag lépcsőzetesen épül fel. A Ptk. szövetkezetre vonatkozó rendelkezései a törvény Harmadik Könyv *A Jogi személy*, Negyedik részben találhatóak. A Harmadik Könyv szabályozási felfogása tekintetében megállapítható, hogy *Általános rendelkezések* főcím alatt meghatározza a társas vállalkozásokra, így a szövetkezetre is vonatkozó közös általános szabályokat, majd ezt követően rögzíti az egyes társas vállalkozási formákra irányadó speciális

⁹ A Manchesteri elvek elemzésére lásd: Bak Klára: A nemzetközi szövetkezeti alapelvek és a szövetkezet fogalmának összefüggései a szabályozásban, *Szövetkezés*, 2012/1-2, 9-33.

¹⁰ A nemzetközi szövetkezeti alapelvek tekintetében lásd Bobvos Pál: *Magyar szövetkezeti jogtan*, Szeged, SZTE ÁJK – JATEPress, 2011, 23-29.; Csák Csilla: Szövetkezeti alapelvek az SZNSZ kongresszusának megfogalmazásában és tükröződésük a magyar szövetkezeti mozgalomban, *Gazdaság és Jog*, 2000/11, 24-27.

¹¹ A Manchesteri dokumentum a szövetkezetet a következők szerint határozza meg: „A szövetkezet olyan személyek autonóm társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális céljait közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalkozásuk útján megvalósítsák.”

¹² A Manchesteri Állásfoglalás a következő értékeket szerepelteti: „önsegély”, „egyéni felelősség”, „demokrácia”, „egyenlőség”, „igazságosság”, „szolidaritás”, „becsületesség”, „nyíltság”, „társadalmi felelősség”, „másokért való törődés.”

rendelkezéseket. A szövetkezetre vonatkozó különös szabályokat konkrétan a Harmadik Könyv Negyedik rész 3:325-3:367.§-ok tartalmazzák. Az elemzés kifejezetten az említett szakaszok tekintetében vizsgálja a nemzetközi szövetkezeti alapelvek érvényesülését, de a szövetkezetekre irányadó hatályos jogszabályi környezet megértése szempontjából kiemeljük e körben, hogy a 2014. március 14. óta hatályban lévő, módosított 2006. évi X. törvény lényeges, a Ptk. rendelkezéseit kiegészítő szabályokat állapít meg egyrészt a szövetkezetekre vonatkozóan általában, másrészt pedig bizonyos szövetkezeti típusok esetében, konkrétan az iskolaszövetkezet, a szociális szövetkezet, a foglalkoztatási szövetkezet, az agrárgazdasági szövetkezet tekintetében. Az egyes szövetkezeti típusokat illetően a sajátos szabályok kimunkálását az adott típusok hatékonyabb működése érdekében tartotta szükségesnek a jogalkotó. A 2006. évi X. törvény az említett típusok tekintetében tehát kötelező erejű, speciális rendelkezéseket fogalmaz meg, ahogy bizonyos egyéb szövetkezeti típusokra vonatkozóan más külön jogszabályok.¹³

A hatályos magyar szövetkezeti szabályozás tehát lépcsőzetesen, koherens módon épül fel akként, hogy jelenleg a szövetkezetekre irányadóak a Ptk. Harmadik Könyvének általános, valamint a szövetkezetre vonatkozó sajátos rendelkezései, illetve a 2006. évi X. törvény kötelező erejű rendelkezései is.

2. A Polgári Törvénykönyv szövetkezet fogalmáról a nemzetközi szövetkezeti alapelvekkel összefüggésben

A Polgári Törvénykönyv a Negyedik rész első rendelkezéseként a szövetkezet fogalmát a szövetkezet tevékenységével összekapcsolva határozza meg a 3:325. § (1) és (2) bekezdésben a következők szerint: „*A szövetkezet a tagok vagyoni hozzájárulásából álló tőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, a tagok gazdasági és társadalmi szükségleteinek kielégítésére irányuló tevékenységet végző jogi személy, amelynél a tag kötelezettsége a szövetkezettel szemben vagyoni hozzájárulásának szolgáltatására és az alapszabályban meghatározott személyes közreműködésre terjed ki. A szövetkezet kötelezettségeiért a tag nem köteles helytállni. A szövetkezet tevékenysége értékesítésre, beszerzésre, termelésre és szolgáltatásra irányulhat.*”

A Ptk. szövetkezet fogalmáról alapvetés jelleggel megállapítható, hogy szellemiségét tekintve követi a magyar szövetkezeti szabályozási hagyományokat a szövetkezet meghatározása tekintetében, s nagymértékű egyezőséget mutat a korábbi szövetkezeti törvény, a szövetkezetről szóló 2006. évi X. törvény (a továbbiakban: Sztv.) szövetkezet definíciójával¹⁴ is. Hasonlóan az Sztv. szövetkezet fogalmához, a Ptk. is rögzíti a fogalomban a szövetkezet-specifikus ismérvek közül a nyitott tagság és a változó tőke elvének érvényesülését a szövetkezeti tagsági jogviszony létrehozatala körében, valamint kifejezésre juttatja a szövetkezet komplex célkitűzésrendszerét.

¹³ Így például a lakásszövetkezetekről szóló 2004. évi CXV. törvény a lakásszövetkezetekre, valamint a takaré- és hitelszövetkezetekre irányadó hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXV. törvény.

¹⁴ A 2006. évi X. törvény a szövetkezetet a következők szerint definiálta: „7. § *A szövetkezet az alapszabályban meghatározott összegű részjegytőkével alapított, a nyitott tagság és a változó tőke elvei szerint működő, jogi személyiséggel rendelkező szervezet, amelynek célja a tagjai gazdasági, valamint más társadalmi (kulturális, oktatási, szociális, egészségügyi) szükségleteinek kielégítésének elősegítése.*”

Többletként pedig a korábbi törvényhez képest, a Ptk. már a fogalomban megjeleníti a szövetkezeti tag kettős kötelezettségét a szövetkezet irányába, valamint a definícióhoz kapcsolódóan meghatározza azokat a tevékenységeket, amelyekre a szövetkezet működése irányul.

2.1. A nyitott tagság elvéről

Ahogy az Sztv., a Ptk. is a szövetkezet alapvető, fogalmi szintű ismertető jegyének tekinti azt a sajátosságot, miszerint a szövetkezet a nyitott tagság elve és az abból okszerűen következő változó tőke elve mentén működik.¹⁵ E körben lényeges megjegyezni, hogy a nyitott tagság elvének alapvető szövetkezeti fogalmi elemként való megjelenítése az európai szabályozásokban nagy múlttal rendelkezik. Példaként említhető a német¹⁶, az osztrák¹⁷, valamint a svájci¹⁸ szövetkezeti szabályozás, melyek a

¹⁵ Galovits Zoltán Magyar szövetkezeti jog című munkájában a nyitott tagság és változó tőke elvével kapcsolatosan a következő gondolatokat fogalmazta meg: „A tagok meg nem határozott száma, a tagok számában és személyében folyton előforduló változások, és az ezek folytán mindig ingadozó társasági vagyoni (société a capital variable) képezik a szövetkezet fő, a többi kereskedelmi és magánjogi társaságoktól megkülönböztető jellemvonását.” Az idézet konkrétan megtalálható: Galovits Zoltán: *A magyar szövetkezeti jog*, Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1901, 28.

¹⁶ A hatályos német szövetkezeti törvény („Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften”) fogalom-meghatározása: „A szövetkezet. Azok a le nem zárt taglétszámmal rendelkező társaságok, melyek célja a tagok gazdaságának vagy szociális, illetve kulturális szükségleteinek közös üzemen keresztül támogatása (szövetkezetek) a törvény értelmében „bejegyzett szövetkezet” jogait szerzik meg. Társaságokban, illetve más személyegyesülésekben való részvételük (beleértve a közjog hatálya alá tartozó szervezetekben való részvételüket is) megengedett, ha e részvétel 1. a szövetkezeti tagok keresetének vagy gazdaságának, illetve szociális vagy kulturális szükségleteinek támogatását, vagy 2. a szövetkezet közérdeklő törekvéseinek megvalósulását szolgálja anélkül, hogy az kizárólag/kifejezetten vagy túlnyomórészt kifejezetten a szövetkezet célját képezné.” A törvény eredeti német nyelven elérhető: <http://www.gesetze-im-internet.de/geng/index.html> (2014.03.12).

¹⁷ A hatályos osztrák szövetkezeti törvény („Gesetz vom 9. April 1873, über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften”) meghatározása: „1.§(1) Jelen törvény le nem zárt taglétszámú, jogi személyiséggel rendelkező személyegyesülésekre vonatkozik, melyek lényegében/mindenekelőtt tagjaik keresetének és gazdaságának támogatására szolgálnak (szövetkezetek), mint a hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házépítő szövetkezetek. (2) A szövetkezetek előmozdításának/támogatásának eszköze lehet részvételük/érdekeltségük a vállalkozások joga, a szövetkezeti jog, az egyesületek joga hatálya alá tartozó jogi személyekben, valamint vállalkozási tevékenységet folytató bejegyzett személyegyesítő társaságokban, ha ez a részvétel a szövetkezet alapszabályban meghatározott céljának megvalósulását és elsősorban nem a jövedelemszerzést célozza. Szövetkezetek a Tanács „az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról” szóló 1435/2003/EK Rendelet 1 cikkének (3) bekezdésében rögzített célokat is megvalósíthatnak.” A törvény elérhető eredeti, német nyelven: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001680> (2014.03.11.)

¹⁸ Svájcban a szövetkezetre vonatkozó szabályokat a Polgári Törvénykönyv (Schweizerisches Zivilgesetzbuch vom 10. Dezember 1907) tartalmazza. A szövetkezet fogalmát a törvény a következőképpen rögzíti: „828. cikk A. A magánjogi szövetkezetek 1. A szövetkezet le nem zárt taglétszámú kereskedelmi társaságok vagy személyek testületi szervezett egyesülése, amely legfőképpen tagjainak támogatását vagy a tagok meghatározott gazdasági érdekeinek biztosítását célozza a közösségi önségly mentén. A szövetkezetek esetében az előre meghatározott alaptőke nem megengedett. 829. cikk B. A közjogi szövetkezetek. A közjog hatálya alá tartozó személyegyesülések, akkor is, ha szövetkezeti célkitűzésekkel rendelkező, a szövetségi és a kantonok közjogi hatálya alá tartoznak.” A svájci Polgári Törvénykönyv

nyitott tagság elvét kezdetektől a `le nem zárt taglétszám´ kifejezéssel jelenítik meg a szövetkezet definíciójában. Figyelemmel arra, hogy a XIX. századi magyar szövetkezeti jog a német/porosz szabályozást tekintette mintáértékűnek, az 1875. évi XXXVII. tc-ben rögzített Kereskedelmi Törvény (a továbbiakban: KT) is hasonlóan, konkrétan a `meg nem határozott számú tagból álló´ kifejezéssel juttatta érvényre a nyitott tagság elvének tételét a szövetkezet fogalmában¹⁹.

A Ptk. szabályozása, mely a korábbi szövetkezeti törvény szabályozási felfogását követve a változó tőke elvét fogalmi szinten rögzíti, azaz a tagságra irányuló szabályozást összekapcsolja az abból következő vagyoni jogi sajátossággal a definícióban – nemzetközi viszonylatot tekintve is – mintáértékű a magyar szövetkezeti szabályozásban, s véleményünk szerint magas szintű jogalkotói átgondolást tükröz.

A Manchesteri Állásfoglalás első helyen rögzített, `Önkéntes és nyitott tagság´ elnevezésű alaptételének jelentéstartalma összetett. Az elv értelmében a szövetkezet tagja bárki lehet, a szövetkezetbe bárki bármikor szabadon beléphet, illetőleg onnan bármikor szabadon ki is léphet. Az alapelv kizárja tehát bármilyen természetű diszkrimináció érvényre juttatását a tagsági jogviszony létrehozatala körében. Szükséges azonban ehhez a szabályhoz azt a kiegészítő megjegyzést fűzni, hogy természetesen a gyakorlati működés szempontjából indokolható, azaz ésszerű korlátozás bevezethető alapszabályi szinten anélkül, hogy az egyenlő bánás elvének érvényesülése a tagfelvétel során csorbulna. A nyitott tagság elvének ezt a kiterjesztett értelmezését támasztja alá a Ptk. 3:354. § (2) bekezdése is, mely szerint a tagságra jelentkező személynek a tagfelvételi kérelmében nyilatkoznia kell a szövetkezet alapszabályában foglalt elfogadásáról és a vállalt vagyoni hozzájárulásáról. E szakasz rögzíti azt is, hogy a tagfelvételi kérelemben a szövetkezetbe belépni kívánó tagnak személyes közreműködés vállalása esetén, a személyes közreműködés tartalmát is meg kell határoznia. Szövetkezetet tehát csak olyan személy alapíthat, illetve abba tagként csak olyan személy léphet be, aki az alapszabályban foglaltakat, így az abban szereplő kötelezettségeket is magára nézve kötelezőnek ismeri el, illetőleg azokat előreláthatóan teljesíteni képes. Lényeges azonban, hogy az alapszabályban rögzített feltételek nem rendelkezhetnek diszkriminatív tartalommal.²⁰

2.2. A szövetkezet kettős célkitűzése

Ahogy a fentiekben érintőlegesen említésre került, a Ptk. is tartalmazza fogalmi elemként a szövetkezet komplex tartalmát megjelenítő kettős célkitűzést, miszerint a szövetkezet egyrészt a tagok vagyoni előmenetelét, másrésztől társadalmi státuszuk megerősítését, társadalmi előmenetelüket is hivatott biztosítani. A magyar szövetkezeti szabályozásnak tradicionálisan jellemzője a komplex célkitűzés fogalmi elemként való

elérhető német nyelven: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/220/index3.html#id-3-29>, (2014. 03.12).

¹⁹ A szövetkezet fogalmát lásd: 1875. évi XXXVII. törvénycikk „Kereskedelmi Törvény“, 223.§, in: <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=5692> (2014.03.12).

²⁰ A Manchesteri dokumentum a szövetkezeti egyenlő bánásmód elvét a következők szerint határozza meg: „A szövetkezetek önkéntes szervezetek, melyek nyitva állnak – nemi, társadalmi, faji, politikai, vagy vallási megkülönböztetés nélkül – mindenki számára, akinek hasznára lehetnek szolgáltatásai és aki elfogadja a tagsággal járó felelősséget.”

elismerése. Ellentétben azonban a korábbi szövetkezeti törvénnyel, a Ptk. a tagok társadalmi szükségletével kapcsolatosan nem tartalmaz részletező felsorolást. A társadalmi szükséglet lehet például – ahogy azt az Sztv. szerinti fogalom konkrétan fel is tüntette – oktatási, kulturális, oktatási, szociális, illetve egészségügyi természetű.²¹

A szövetkezet komplex természete a nyitott tagság elvéhez hasonlóan már a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában is rendező elvként szerepelt,²² illetve a Manchesteri Állásfoglalás szövetkezeti definíciójában is feltüntetésre került.²³ A definíción túl a Manchesteri Állásfoglalás az 'Oktatás, képzés, tájékoztatás' szövetkezeti alapelvvel, a 'Tagok gazdasági részvétele' alapelv tartalmi elemeként szereplő kötelező tartalék képzésének szabályával, illetve bizonyos felsorolt szövetkezeti értékekkel, mint például szolidaritás, illetve önszegély is kívánja érzékeltetni, hogy a szövetkezet nem csupán minél magasabb összegű nyereség elérésére törekszik, hanem tagjai életminőségét mind gazdasági szempontból, mind társadalmi státuszuk tekintetében előmozdítani célozza. Lényeges e körben utalni a Tanácsnak az *Európai Szövetkezet Statútumáról* szóló 1435/2003 EK Rendeletére (a továbbiakban: Rendelet)²⁴ is, mely Preambuluma 10) pontjában kifejezetten hangsúlyozza, hogy az Európai Szövetkezet célkitűzése összetett, melyet a szövetkezeti sajátos rendezőelvekkel összhangban kíván megvalósítani.²⁵

2.3. A szövetkezeti tag kettős természetű kötelezettsége a szövetkezet irányába

Az Sztv. definíciójához képest a Ptk. szövetkezet fogalmában új elemként, de a magyar szövetkezeti szabályozásban nem teljes újdonságként²⁶ jelenik meg az utalás arra a kettős természetű kötelezettségre, miszerint a szövetkezetben tagsági jogviszonyt létrehozni kívánó személynek a vagyoni hozzájárulás teljesítése mellett személyes közreműködést is vállalnia szükséges. S ahogy általánosságban véve a szövetkezeti szabályozásokra jellemző, a Ptk. a szövetkezeti tag kettős kötelezettségére vonatkozó

²¹ Sztv. 7. §.

²² A szövetkezet sajátos célkitűzésrendszerét, jogi természetét illetően ld. Czettler Jenő – Ihrig Károly: *Szövetkezeti Ismeretek*, Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság, 1926; Navratil Ákos: *Közgazdaságtan*. I. kötet. Budapest, 1933, 266-267.; a jelenkori elemzők közül Domé Györgyné: A szövetkezetek jogi szabályozásának múltja, jelene és jövője, in: *Tanulmányok Veres József egyetemi tanár 70. születésnapjára*. Szeged, 1999.

²³ Kuncz 1941.

²⁴ A Rendelet feldolgozó elemzésére ld. Réti Mária: Az Európai Szövetkezet (SCE) Statútumáról szóló tanácsi rendeletben foglalt általános jellemvonásokról és egyes előírásokról, figyelemmel "A szövetkezetekről" szóló 2006. évi X. törvényre, *Európai Jog*, 2007/1, 33-42.; ld. tovább Prugberger Tamás: Az „Európai szövetkezetekről” szóló rendelet a magyar szabályozás és a nyugat-európai szövetkezeti jogi szabályozás tükrében, *Szövetkezés*, 2003/3, 39-40.

²⁵ „Az európai szövetkezet (a továbbiakban: „SCE”) alapvető célja tagjai szükségleteinek kielégítése és/vagy azok gazdasági és/vagy szociális tevékenységeinek fejlesztése a következő alapelvekkel összhangban.”

²⁶ A magyar szabályozást tekintve a szövetkezeti tag kettős természetű kötelezettségének definíciójában történő megjelenítését illetően az 1947. évi XI. törvény, 1971. évi III. törvény, valamint az 1992. évi I. törvény fogalom-meghatározása szolgál példaként. Szükséges azonban ezekkel a szabályozásokkal kapcsolatosan megjegyezni, hogy ezek a törvények kizárólag olyan tagsági jogviszonyt szabályoztak, ahol a tagnak mind személyes közreműködési, mind vagyoni hozzájárulási kötelezettsége volt. A személyes közreműködést nem vállaló tag jogintézményéről az említett törvények nem rendelkeztek.

részletszabályokat a létesítő okirat szabályai, valamint a tag jogaira és kötelezettségeire vonatkozó rendelkezések körében tárgyalja. Álláspontunk szerint a tag kettős természetű kötelezettségének definícióban történő megjelenítése azért nem minősül helytállónak, mert a 2006. évi X. törvény hatályba lépése óta a szövetkezetnek lehetnek olyan tagjai is – meghatározott korlátozó szabályokkal – akik személyes közreműködési kötelezettséget nem vállalnak, hanem kifejezetten csak vagyoni hozzájárulást teljesítenek. Ezeket a tagokat a jelenkori szabályozások befektető tagnak,²⁷ illetve személyes közreműködést nem vállaló tagnak²⁸ nevezik. Ennek a tagsági típusnak a célja az, hogyha valaki pénzt kíván fektetni egy vállalkozásba, anélkül hogy egyéb, a személyét is érintő kötelezettséget végeznie kellene, megtehesse egy szövetkezet esetében is, növelve ezzel a szövetkezet tőkét.

Noha a Ptk. kifejezetten nem rendelkezik a befektető tag jogintézményéről, egyes rendelkezéseiből kikövetkeztethető, hogy létrehozható a Ptk. alapján tagsági jogviszony a szövetkezetben személyes közreműködés vállalása nélkül is.²⁹ Figyelemmel ezen szempontra, továbbá tekintettel arra, hogy a vagyoni hozzájárulás teljesítése nem kifejezetten szövetkezet-specifikus elem – annak ellenére, hogy a 'Tagok gazdasági részvétele' elvének egy szeleteként értelmezendő – a fent elemzett tételt helyesebb lett volna kizárólag a tag jogai és kötelezettségei körében feltüntetni.

2.4. A szövetkezet főbb tevékenységei

A Ptk. a szövetkezet definíciójával összekapcsoltan, de nem fogalmi elemként rögzíti a szövetkezet által végzett tipikus tevékenységeket is négy nagy körben: értékesítés, beszerzés, termelés és szolgáltatás. Az európai szövetkezeti szabályozások tekintetében ennek a szabályozási felfogásnak hagyománya van akként, hogy számos európai szövetkezeti joganyagban kifejezetten a szövetkezeti fogalom részeként jelenik meg, vagy jelent meg a szövetkezet által tipikusan végzett tevékenységek köre. Példaként említhető az 1889-ben hatályba lépett német Birodalmi szövetkezeti törvény, mely részletes felsorolást tartalmazott a definícióban a szövetkezet típusaira vonatkozóan, utalva ezzel a szövetkezetek által végzett tevékenységekre is: „1. előlegezési- és hitelegyesületek, 2. nyersanyag közös beszerzésére alapított egyesületek, 3. mezőgazdasági és ipari termékek közös értékesítésére létrejött egyesületek, (értékesítőszövetkezetek, raktáregyesületek), 4. termékeket előállító és közösségi számlára értékesítő egyesületek (termelőszövetkezetek) 5. élelmiszer és egyéb gazdasági szükségletek vásárlása nagytételben és árusítása keisztételben (fogyasztási egyesületek), 6. mezőgazdasági vagy ipari termékek beszerzésére és azok közös felhasználására létrejött egyesületek, 7. lakásépítő egyesületek”.³⁰

²⁷ A német szövetkezeti szabályozásban: német szövetkezeti törvény (Ij.14.) 8.§ (2) bekezdés, elnevezése: Investierende Mitglieder (befektető tagok), az osztrák szabályozásban (Ij.15.) 5a§ (2) bekezdés, elnevezés: Investierende (nicht nutzende) Mitglieder (befektető (nem 'felhasználó') tagok)

²⁸ A Ptk. a személyes közreműködést nem vállaló tag kifejezést használja.

²⁹ A személyes közreműködést nem vállaló tagi státusz létrehozatalának lehetőségére utal a Ptk. 3:326§ (2) bekezdés, 3:332.§ (2) bekezdés.

³⁰ A Birodalmi törvényben rögzített típusokhoz azt a kiegészítő megjegyzést szükséges fűzni, hogy a felsorolt, üzemkiegészítés elve alapján működő szerveződések a törvény értelmében 'bejegyzett szövetkezet'-nek minősülhettek.

Hasonló felfogást követett a XIX. században a magyar KT is az alábbi taxációval: „előlegezési és hitelegyletek; a nyersanyag közös beszerzésére, közös raktár tartására, vagy közös termelésre alakult egyletek; a fogyasztási egyletek; a laképítő társaságok; a kölcsönös biztosító társaságok.”³¹

A jelenkori hatályos szövetkezeti szabályozások közül például az osztrák és a francia szabályozás tartotta meg ezt a hagyományt. A hatályos osztrák szövetkezeti törvény³² – melynek szövetkezeti fogalma a XIX. századra nyúlik vissza – példálózó felsorolást ad a szövetkezeti típusok tekintetében az alábbiak szerint: ‘hitel-, beszerző-, értékesítő-, fogyasztási-, építő-, lakás-, házépítő szövetkezetek.’ A francia szövetkezeti törvény pedig mintaértékűen akként szabályoz a fogalomban, hogy „a szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorolják”³³

Álláspontunk szerint a Ptk.-ban szereplő felsorolás a szövetkezetek tevékenységére vonatkozóan helyes alapokon nyugszik, ugyanis – hasonlóan a francia szövetkezeti törvényhez – érzékelteti, hogy a szövetkezetek a gazdaság minden szektorában jelenlévő szervezeti-jogi keretnek minősülnek.³⁴

3. A ‘Tagok gazdasági részvétele elvének’ érvényre jutása a Ptk.-ban

A Manchesteri Állásfoglalás által ‘Tagok gazdasági részvételének elve’ elnevezéssel meghatározott, a felsorolásban harmadik helyen szereplő nemzetközi szövetkezeti alapelv a szövetkezet működésére vonatkozó szabályok tekintetében – döntően a vagyonjog körében – rögzít iránymutatásokat.³⁵

³¹ KT 223. §.

³² Lásd a hatályos osztrák szövetkezeti törvény szövetkezet fogalmára magyar nyelven.

³³ A francia szövetkezeti törvény a szövetkezetet a következőképpen definiálja: 47-1775 számú 1947. szeptember 10-i törvény a szövetkezetéről (Hivatalos Közlöny 1947. szeptember 11.) “A szövetkezetek olyan társaságok, amelyeknek alapvető céljai: 1. A szövetkezet tagjai közös erőfeszítésével és tagjai javára úgy igyekeznek csökkenteni egyes termékek vagy egyes szolgáltatások előállításí árát és adott esetben az eladási árát, hogy saját tevékenységként biztosítja azon vállalkozói és közvetítói tevékenységeket, amelyek költsége egyébként (külső szövetkezeten kívüli vállalkozó vagy közvetítő igénybe vétele esetén) a termékek árát terhelné. 2. A tagjaiknak szállított vagy a tagok által termelt és a fogyasztóknak szállított termékek minőségének javítása. 3. És általánosságban hozzájárulni a tagok és a tagok szükségleteinek kielégítéséhez és a szociális és gazdasági tevékenységük fejlesztéséhez, valamint a képzsüköz. A szövetkezetek tevékenységüket az emberi tevékenységek minden ágában gyakorolják.” Francia nyelvből fordította: Dr. Longa Anna, PhD hallgató, ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Agrárjog Tanszék.

³⁴ E körben megjegyezzük, hogy erre a tulajdonságukra figyelemmel, miszerint a gazdaság bármely szektorában tevékenykedni képesek – váltak a szövetkezetek a szociális gazdaság alapvető intézményévé. A szövetkezetek foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepére ld. Bak Klára – Réti Mária: Die Rolle der Genossenschaften in der Sozial- und Beschäftigungspolitik, die Tendenz der internationalen und der ungarischen genossenschaftlichen Rechtsgebung: A szövetkezetek szociál/foglalkoztatáspolitikában betöltött szerepéről, a nemzetközi és a magyar szövetkezeti jogalkotás irányairól, *Agrár- és Környezetjog*, 2013/15, 5-38.

³⁵ E körben értékes elemzésnek tekinthető: Veres József: A szövetkezeti modellek jogi szabályozása *Acta Juridica et Politica*, 2004, Tomus LXIV. Fasc. 1-28., 461-474.

3.1. A vagyoni hozzájárulás teljesítéséről

A 'Tagok gazdasági részvétele' alapelv zsinórmértékül szolgálóan rendelkezik a szövetkezeti tag vagyoni hozzájárulásával kapcsolatosan. Az elv magában foglalja azt a tételt, hogy minden tagnak 'igazságos' módon bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulást kell teljesítenie a szövetkezet irányába. Ebből a tételből alapvetően következik, hogy a szövetkezet esetében – mint minden társas vállalkozás esetében – a tagsági jogviszony létrehozatalának alapvető feltétele bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítése.³⁶ Egyes szövetkezeti szabályozásokban, így például az Európai Szövetkezetre vonatkozó Rendeletben, konkrétan szerepel, hogy milyen mértékű alaptőke szükséges a szövetkezet megalapításához,³⁷ más szabályozások azonban az alapító tőke mértékének meghatározását alapszabályi hatáskörbe utalják.³⁸

A Ptk. az utóbbi szabályozási felfogást követve alapszabályi hatáskörbe utalja a kérdést. A törvény a szövetkezet létesítő okiratára vonatkozó rendelkezések körében, konkrétan a 3:331. § (4) bekezdés a) pontjában valamint az (5) bekezdésben azt rögzíti, hogy a szövetkezet alapszabályában kell meghatározni a vagyoni hozzájárulás azon mértékét, amelynek teljesítése minden tag számára kötelező. A szabályozás tehát összecseng a Manchesteri dokumentumban foglaltakkal, ugyanis a Ptk. a tag alapvető kötelezettségének tekinti a vagyoni hozzájárulás teljesítését, melyről az alapszabálynak rendelkeznie kell. E kötelezettséget kiindulópontként kezelve, az alapszabályban a tagok kifejezetten a vagyoni hozzájárulás mértékét határozhatják meg. A vagyoni hozzájárulás Ptk.-beli szabályait illetően szükséges azt a hiányosságot kiemelni, hogy a törvény nem tartalmazza azt az alapvető vagyoni jogi kategóriát, mely a tag vagyoni hozzájárulását megtestesíti, s amely tulajdonképpen manifesztumát képezi annak is, hogy a szövetkezeti tagot a szövetkezetben jogok illetik meg és kötelezettségek terhelik.³⁹ A

³⁶ A Rochdale-i szövetkezetben az alapító tagok egységesen 1-1 font vagyoni hozzájárulást teljesítettek. A XIX. században azonban a vagyoni hozzájárulás teljesítésének szükségessége nem minősült egyértelműnek. Jogtörténeti szempontból elengedhetetlen utalni e körben a Raiffeisen és Hermann Schultze-Delitzsch közötti eltérő szemléletre. Raiffeisen – akinek célja a kis tőkével rendelkező, gazdálkodó réteg megerősítése volt a mezőgazdasági hitelszövetkezeteken keresztül – azon az állásponton volt, hogy ne legyen kötelező a szövetkezeti tagoknak vagyoni hozzájárulást teljesíteni. Schultze-Delitzsch, az első porosz szövetkezeti törvény kimunkálója, aki Németországban az ipari szövetkezetek meghonosítását tűzte ki célul, pedig azt a nézetet képviselte, hogy a szövetkezet önségély alapján való működése tulajdonképpen értelmezhetetlen, ha a tagok bizonyos mértékű vagyoni hozzájárulás teljesítésére sem képesek. A két szemlélet közül a Schultze-Delitzsch-féle szabályozási felfogás terjedt el, mely a Rochdale-i szövetkezet alapszabályában foglaltakkal is harmonizál. ld. a leírtakra: Galovits 1901, 93.

³⁷ Rendelet 3 cikk (2) bekezdés „A jegyzett tőke összege 30.000 eurónál nem lehet kevesebb.” In: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003R1435:20030821:HU:PDF> (2014.03.11).

³⁸ Hagyományosan ilyen a magyar szabályozás.

³⁹ A magyar szövetkezeti jogban hagyományosan a részjegy testesítette meg a tag vagyoni hozzájárulását, illetve a tag jogait és kötelezettségeit a szövetkezetben. A részjegy jogi természetének elemzésére ld. DoméMária: A szövetkezeti részjegy és üzletrész közös és eltérő vonásai, *Jogtudományi Közlemény*, 1994/11-12, 13-22.; továbbá Réti Mária: Észrevételek az egységes szövetkezeti törvény megalkotásához, *Szövetkezés*, 2005/1, 173-192.

szabályozás kiegészítése e tekintetben javasolt figyelemmel a magyar és az európai szabályozási hagyományokra is a vagyonjog körében.⁴⁰

3.2. A nyereség felosztásának speciális módjáról

A 'Tagok gazdasági részvételének alapelve' a Rochdale-i alapszabály 22. pontjában⁴¹ foglaltakat tekinti kiindulópontnak a szövetkezet nyeresége felosztására vonatkozóan. Az alaptétel rögzíti, hogy a szövetkezeti tagok a vagyoni hozzájárulásuk arányában fizetendő osztalékra csupán korlátozott mértékben jogosultak. A szövetkezetben az adózott eredmény felosztása körében elsősorban a visszatérítés a vásárlás arányában elve kell, hogy érvényesüljön, valamint megfelelő mértékű tartalékalap képzése szükséges. A Ptk.-ban a visszatérítés elve a szövetkezeti tag alapvető jogait szabályozó 3:356. §-on belül a (2) bekezdésben markánsan kifejezésre jut a következők szerint: „*A szövetkezet nyereségének a felét a tagok között személyes közreműködésük arányában kell felosztani; semmis az alapszabály azon rendelkezése, amely a nyereség személyes közreműködés arányában felosztandó részét a nyereség felénél kisebb mértékben határozza meg.*”

A tartalékképzésre vonatkozóan a Ptk. szabályozása azonban csekélynek bizonyul. Míg a korábbi szövetkezeti törvény a közösségi alapként nevezett tartalékalapra vonatkozóan részletes vagyonjogi szabályokat rögzített, valamint meghatározta taxatív módon azokat a jogcímeteket, amelyek alapján a tagok, illetve hozzátartozóik számára juttatás, valamint támogatás nyújtható volt, a jelenlegi szabály a közösségi alapra vonatkozó részletszabályokat alapszabályi hatáskörbe utalja a 331. § (4) bekezdés d) pontja értelmében. E körben megjegyezzük, hogy az Sztv. szabályozási felfogása a juttatások és támogatások körének kifejezett törvényi meghatározásával követendő példának tekintendő. Az Sztv. felsorolásában szerepelt az oktatási cél is, mely a szövetkezet hagyományaitól a kezdetektől fogva elválaszthatatlan, ezért is jelent meg az 'Oktatás, képzés, tájékoztatás elve' a Manchesteri dokumentumban külön rendezőelvként.

A Ptk. a közösségi alap jogi természetére vonatkozóan pedig három rendelkezést rögzít. A 3:334. § alapján a közösségi alapba helyezett vagyon fel nem osztható szövetkezeti vagyonnak minősül.

Második az első rendelkezéshez szorosan kapcsolódó azon jellemvonás, hogy a tartalékalapba helyezett vagyont a Ptk. 3:334. § (2) bekezdése szerint a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén – a hitelezőkkel való elszámolást követően – az alapszabály rendelkezése szerinti szervezet részére kell átadni. E körben szükség megjegyezni, hogy az Sztv. alapján a közösségi

⁴⁰ A német szövetkezeti szabályozásban a tag vagyoni hozzájárulását az üzletrész testesíti meg, A német szövetkezeti vagyonjogra lásd bővebben: Réti: 2010, 52-60.; Réti Mária: A kereskedelmi társaságok vagyonjogi szabályairól, *Jogtudományi Közlemény*, 2005/3, 99-116.; illetve Bak Klára: A szövetkezeti vagyonjog alapkategóriáiról a magyar és a német szövetkezeti szabályozás alapján, *Jogi Tanulmányok*, 2012, 17-32.

⁴¹ Kuncz 1941. Az alapszabály eredeti, angol nyelvű szövegére ld. http://www.rochdalepioneersmuseum.coop/wp-content/uploads/2012/03/toadLaneBrochure_English.pdf (2014.03.12).

alapban lévő vagyont a szövetkezet gazdasági társasággá való átalakulása vagy jogutód nélküli megszűnése esetén kizárólag szövetkezet vagy szövetkezeti szövetség részére lehetett átadni, nem bármilyen típusú szervezeti-jogi keret számára. Természetesen az a feltétel, hogy a konkrét szövetkezetet vagy szövetkezeti szövetséget az alapszabálynak tartalmaznia kellett, alapvető feltétel volt.⁴²

Harmadik ismertetőjegyként a közösségi alappal kapcsolatosan a Ptk. azt rögzíti helyes jogalkotói felfogás mentén, harmonizálva a korábbi szabályozással, hogy sem a nyereségfelosztás körében, sem a tagsági jogviszony megszűnése esetén az elszámolás tekintetében, ez a vagyon figyelembe nem vehető.

Álláspontunk szerint a Ptk. a 'Tagok gazdasági részvétele' alapelv körében a visszatérítés a vásárlás arányában elvét megfelelően érvényre juttatja, azonban a kötelező tartalék szabályai átgondolásra szorulnak.

4. A 'Demokratikus tagi ellenőrzés' alapelv érvényesülése a Ptk.-ban

A Manchesteri dokumentumban második helyen szereplő 'Demokratikus tagi ellenőrzés elve' kifejezésre juttatja, hogy a szövetkezetek demokratikusan felépített szervezetek, melyekben a tagokat vagyoni hozzájárulásuk mértékétől függetlenül azonos jogok illetik meg.⁴³ Ennek a rendezőelvnek egyik megjelenülése a gyakorlatban az egy tag egy szavazat elve. Megfogalmazódik az alapelvben továbbá a szövetkezetnek az a sajátossága is, hogy a szövetkezetben az irányítás is kifejezetten demokratikus alapokon nyugszik akként, hogy a szövetkezet vezető tisztségviselői főszabályként kizárólag a szövetkezet tagjai lehetnek. További hangsúlyozandó eleme még az alaptételnek, hogy a szövetkezet működésének ellenőrzésére a tagok kifejezetten jogosultak.

A Ptk. szabályozása tekintetében megállapíthatjuk, hogy a 'Demokratikus tagi ellenőrzés elvét' maradéktalanul érvényre juttatja. A Ptk. 3:356. §-a rendelkezik a tag alapvető jogairól, melynek (1) bekezdése kifejezetten egybecseng az alapelvben foglaltakkal. Az említett szakasz értelmében: „A szövetkezet működésének irányítása és ellenőrzése során a tagokat az általuk szolgáltatott vagyoni hozzájárulás mértékére tekintet nélkül, azonos jogok illetik meg.” Ezzel a rendelkezéssel harmonizál a 3:337. § (1) bekezdése is, mely szerint „a közgyűlésen a vagyoni hozzájárulások arányától függetlenül minden tagnak egy szavazata van.” E körben felhívjuk a figyelmet a Rendelet 59. cikkére, mely az Európai Szövetkezet tekintetében a tag szavazati jogára vonatkozóan speciális, mintaértékű szabályokat rögzít. A Rendelet lehetőséget biztosít ugyanis tagjai számára többes szavazati jog megszerzésére személyes közreműködésük arányában.

A szövetkezet irányítása körében, a tagok ellenőrzési jogát biztosítva a 3:344. § rögzíti a szövetkezet vezető tisztségviselőinek beszámolási kötelezettségét a közgyűlés, illetve a felügyelő bizottság irányába akként, hogy az igazgatóság a közgyűlés részére törvény erejénél fogva évente legalább egyszer, a felügyelő bizottságnak pedig

⁴² Az Sztv. közösségi alpra vonatkozó szabályait az 58.§ és a 71. § tartalmazták. A juttatások és támogatások körét pedig az 57.§ rögzítette.

⁴³ Id erre: Hagen Henry: Szövetkezeti értékek és alapelvek megjelenítése az Európai Unió tagállamai szövetkezeti törvényhozásában és az EU-szabályozással kialakított Európai Szövetkezeti Társaság (ESZI) Alapokmányában, *Szövetkezés*, 2004/1-2, 44.: „A tagsági jogok függetlenítése a beruházott tőke nagyságától nem jogatékosság, amit ki kellene javítani. A szövetkezeteket ebben a tekintetben a részvénytársasághoz hasonlítani értelmetlen.”

háromhavonta beszámolni köteles. Az igazgatóságra vonatkozó szabályok körében kiemelendő még a Ptk. 3:346. § (2) bekezdésének kifejezetten szigorú rendelkezése, mely szerint a „szövetkezet vezető tisztségviselője a szövetkezet tagja lehet”. E tekintetben az Sztv. véleményünk szerint helyesebben oly mértékben áttörte a demokratikus tagi ellenőrzés elvét, hogy lehetőséget adott szövetkezeten kívüli személynek is a vezető tisztségviselői pozíció betöltésére, abban az esetben, ha a szövetkezet irányítása különös szakértelmet igényelt, és nem volt elkülöníthető a demokratikus irányítás a szövetkezeti tevékenység irányításától.⁴⁴ Ennek a szabályozási felfogásnak a követését átgondolni javasoljuk.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy a 'Demokratikus tagi ellenőrzés' elvét a Ptk. szigorúan juttatja érvényre, s mind a szavazati jog, mind az igazgatóságra vonatkozó fentebb részletezett rendelkezések körében a szabályozás árnyalását javasoljuk.

5. 'A szövetkezetek közötti együttműködés elvéről'

A Manchesteri dokumentum a szövetkezetek együttműködésével kapcsolatosan konkrétan akként rendelkezik, hogy „A szövetkezetek helyi, nemzeti, területi és nemzetközi együttműködés révén szolgálják a legbátorságban tagságukat és erősítik a szövetkezeti mozgalmat.”

A korábbi szövetkezeti törvény külön fejezetben, a IX. fejezetben rögzítette a szövetkezeti szövetségekre vonatkozó alapvető szabályokat, eleget téve az alapelv célkitűzésének. Álláspontunk szerint helyes lenne ezt a nemzetközi szövetkezeti alapelvet a Ptk.-ban is kifejezésre juttatni.

Záró gondolat

A Ptk. elemzése körében megállapíthatjuk, hogy a törvény a szövetkezet gazdasági lényegét, sajátos jogi természetét kifejezésre juttatja, rendelkezései döntően az SZNSZ által meghatározott nemzetközi szövetkezeti alapelvek mentén kerültek kimunkálásra, azonban számos helyen javasolt a jelenkori társadalmi-gazdasági igényekre figyelemmel a szabályozás árnyalása, illetve kiegészítése. Ez az árnyalás és kiegészítés álláspontunk szerint nem feltétlenül konkrétan a Ptk. tekintetében értelmezendő, hanem a 2006. évi X. törvény, illetve a magyar szövetkezeti joganyag továbbfejlesztése körében megfontolandó.

⁴⁴ Sztv. 30. § „Nem lehet vezető tisztségviselő: a) aki nem tagja a szövetkezetnek, illetőleg nem a jogi személy (jogi személyiség nélküli gazdasági társaság) tag képviselője. Ez alól az alapszabály kivételt tehet, ha a szövetkezet főtevékenysége különleges szakértelmet feltételező irányítást igényel, és ugyanakkor a szövetkezet sajátosságának megfelelően nem különíthető el a demokratikus irányítás és a szövetkezeti tevékenység irányítása (üzvevés).”